

Т.М. Серікова, канд. екон. наук, доц. (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)
К.А. Приз (*ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків*)

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності вітчизняних підприємств в умовах реформування національної економіки залежить від рівня дотримання договірної дисципліни, під якою слід розуміти повне та своєчасне виконання договірних зобов'язань. У цьому контексті важливого значення має дебіторська та кредиторська заборгованість суб'єктів господарювання.

Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття “дебіторська заборгованість” є розкриття сутності таких категорій як: “борг”, “заборгованість”, “дебітор”, “розрахунки”. Так, автори словника Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [41] дають визначення заборгованості як сумі фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню. Майже ідентичним є поняття заборгованості у економічному словнику [8], а саме як сумі невиконаного зобов'язання, несплаченого боргу. Слід погодитись з думкою авторів щодо виділення окремо таких категорій, як зобов'язання і борг. Борг – це грошова сума, взята в позичку на певний термін і на певних умовах [10]. Поняття боргу є вужчим, ніж поняття зобов'язання.

Відповідно до Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 “Дебіторська заборгованість дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [12]. Згідно з п. 5 цього стандарту дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначено її суму. Для віднесення дебіторської заборгованості до довгострокової необхідно, щоб виконувалися одночасно такі критерії: заборгованість не виникає в ході нормального операційного циклу; строк її погашення більше 12 місяців.

Слід зазначити, що Білик М.Д. також розрізняє поняття “зобов'язання” і “борг”, але разом з тим дає визначення боргу як зобов'язання особи перед іншою особою [4], що є не досить коректним.

Категорія “зобов'язання” тісно пов'язана з категоріями “розрахунки” і “заборгованість”. При визначенні терміну “розрахунки” виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин.

Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова “система”). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення [2, 3].

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є “дебітор” (від латинського *debitum* – борг, обов’язок). Згідно з П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”, дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [12].

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Зокрема, як зазначає Барт Едвардс: дебіторська заборгованість має назву “рахунки до отримання”, а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними [1].

Професори Гарвардського університету З. Боді і Р. К. Мертон визначають дебіторську заборгованість як “рахунки до отримання” [5], зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Західні економісти часто приймають поняття “кредитна політика” та “політика управління дебіторською заборгованістю” як цілісну категорію. Так наприклад, Дж. Ван Хорн взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства [6].

Стосовно сучасних вітчизняних вчених, то Дубровська Є.В. визначає дебіторську заборгованість як неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [7].

Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб.

Крайник О.П., Клепнікова З.В. визначають дебіторську заборгованість у форму відкритого кредиту. Поняття “кредит” тісно пов’язане з поняттям дебіторської заборгованості, але ототожнювати їх не слід. Товарний (комерційний) кредит варто розглядати як передумову виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги [10].

Отже, на підставі проведеного дослідження визначення сутності поняття “дебіторської заборгованості” пропонується авторське тлумачення даного терміну, а саме як показника фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь

підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому, такі взаємовідносини мають документальне підтвердження.

Інформаційні джерела:

1. Барт Эдвардс. Руководство по кредитному менеджменту. Москва, 2007. 400 с.
2. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві. *Економіст*. 2009. №11. С. 23-28
3. Бербека В. С. Проблеми кредитування малих і середніх підприємств в Україні. *Економіка України*. 2010. № 8. С. 26-28.
4. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2008. №12. С. 24-36.
5. Боді Зві, Мертон Роберт Фінанси: пер. з англ.: навч. посіб. Москва: ВД “Вільямс”, 2010. 592 с.
6. Ван Хорн Дж. К. Основи управління фінансами. Москва: Финансы и статистика. 2008. 799 с.
7. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття “Дебіторська заборгованість”. *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. Суми: СумДУ, 2009. №2. С. 202-205.
8. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. (4-те вид. випр. та доп.). Київ : Т-во “Знання”, КОО; Львів; Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2011. 566 с.;
9. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах /Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко О.А., Юрій С.І.; за ред. С.В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. Т.1. –616 с.
10. Крайник О.П. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Львів: Держ. Ун-тет “Львівська політехніка”; Київ: “Декор”, 2011. 260 с.
11. Момот, Т. Управління дебіторської задолженістю підприємства // *Бизнесс-інформ.* 2006. №11-12. С. 97-99.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 “Дебіторська заборгованість”: затверджене Наказом Міністерства Фінансів України від 03.11.2020 р. №237 зі змінами і доповненнями.